

תבונות

הגות עיון ופשט
משיעורי

הג"ר דוד לייבל שליט"א

נערך ע"י תלמידיו

הכיוור והמראות הצובאות

בפרשתנו נמסרו הציוויים אודות הכיור, אופן עשייתו ודרכי עבודתו, כאן המקום ללמוד לעומק עניינים אלה; וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמִרְאֵת הַצְּבָאוֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ פָּתַח אֱהָל מוֹעֵד (שמות לח ח)

רש"י מביא את דברי המדרש בהם מבוארת משמעות המילה 'צובאות', המדרש מביא על כך את הדין ודברים שהיה למשה עם הקב"ה בעניין זה:

בנות ישראל היו בידן מראות, שרואות בהן כשהן מתקשטות, ואף אותן לא עכבו מלהביא לנרבת המשכן, והיה מואם משה בהן, מפני שעשויים ליצר הרע, אמר לו הקדוש ברוך הוא קבל, כי אלו חביבין עלי מן הכל, שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים. כשהיו בעליהם יגעים בעבודת פרך, היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכילות אותם ונוטלות המראות, וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראה ומשדלתו בדברים, וכו'.

מדברי המדרש עולה שהכיור נעשה מחומר גלם שאפשר לדרוש אותו לשבח ולגנאי. משה רבינו מואם במראות כי הן עשויות ליצר הרע ומביאות לחטא, והקב"ה לעומתו בוחר במראות לשמש בקודש, כאומר: אדרבה, אותו החומר שבמקורו משמש לחטא ובנות ישראל לקחו אותו כדי לשמש למטרה הקדושה והנעלית של ריבוי צבאות ישראל, הוא חביב על הקב"ה באופן מיוחד ונבחר להיות הכלי שעל ידו מתקדשים לעבודת השם.

נראה גם כי שני הצדדים, השבח והגנאי אינם מבטלים האחד את השני. והכיור העשוי מהמראות ממשיך בקיומו לגלם את שני ההיבטים הללו. מצד אחד הפן העשוי לקרב אל החטא ומצד שני את השימוש באותו פן בדיוק לשם שמים והכנסתו אל הקדושה.

אלא שיש להתבונן מדוע דווקא הכיור הוא זה שנעשה מאותן מראות? מהי מהות עבודת הכיור ומהי השייכות שיש בין עבודת הכיור למראות הצבאות ולאופיין כפי שהוא מבואר במדרש?

הרחיצה כהכנה לעבודה

הכיור משמש לקידוש ידיהם ורגליהם של הכהנים לפני העבודה, הצורך בקידוש ידיים ורגלים לפני העבודה הוא, בפשטות, מפני הלכלוך שעשוי לדבוק בהם ולטנף את המשכן וכדברי הרמב"ן: "הרחיצה הזו דרך כבוד שלמעלה כי כל הקרב לשולחן המלכים לשרת וליגע בפת בג המלך וביין משתיו רוחץ ידיו בעבור היות הידיים עסקניות והוסיף כאן לרוחץ הרגלים בעבור היות הכהנים משרתים יחפים ויש בני אדם שיש ברגליהם זוהמא וכיעור" (ל' טו), אמנם ברור שגם כהן שידוע שידי ורגליו אינן מלוכלכות חייב ברחיצתן לפני העבודה, ובודאי שלפעולת הרחיצה ישנו רובד נוסף של היטהרות והתקדשות שתפקידה הוא להעביר את הכהן מעולם החול אל עולם הקודש. בדומה לרחיצות של קידוש הידיים והרגליים הכהן שוהה לפני כניסתו לשרת בקודש ומנקה את עצמו. הכניסה אל המקדש, אפילו אצל כהן זקן ורגיל, אינה נעשית בהיסח הדעת וכלאחר יד, אלא בכל פעם ופעם נדרש הכהן לשהות ולהכין את עצמו כדי להיות ראוי לבוא אל הקודש פנימה.

זאת משמעות המילה 'קידוש' ידים ורגלים, לשון 'קידוש' מורה על הפרשה והבדלה, הכהן מבדיל את עצמו ואת מעשיו מחיי החולין שבהם היה קודם לכן, ובכך מכין את עצמו להיות ראוי לפעולות שאותן יבצע בבית

המשך בעמוד 2

המקדש כשהוא במצב אחר, מרומם ורוחני יותר.

המראות – הכנה דרך ההתבוננות

כאמור, הכיור הוא כלי המבטא את הצורך בהתקדשות ובהיטהרות לפני העבודה במקדש, את הצורך לעצור את שטף החיים, להבדיל ולקדש את מה שיבוא מכאן ואילך. כעת נוכל להבין את תפקידן של המראות הצובאות. המראה משקפת לאדם את עצמו. היא מספקת לאדם אפשרות לעמוד ולבחון את עצמו. כשהאדם עומד מול המראה הוא בעצם 'יוצא מתוך עצמו' ובוחר את עצמו מבחוץ. ודאי שהבטה זו, בעיקרה, היא חיצונית, אך יש בה גם מימד של התבוננות עמוקה יותר והיא – ההסתכלות וההתבוננות אל הלב פנימה. כשהאדם מתבונן במבט מעמיק בדמותו המשתקפת אל מול עיניו, הוא בודק את עצמו ומחשב את דרכיו; הוא שואל את עצמו על מצבו הרוחני ועל דרך חייו, האם הוא צועד בדרך הנכונה או שמא בלי משים, הוא חלילה סטה מהדרך, והיכן הוא נמצא ביחס לתפקידו ותכליתו בחיים.

נראה שזהו עומק הקשר בין המראות לבין קידוש הידיים והרגליים ובשל כך נבחרו המראות לשמש בכיור דווקא. כפי שכבר אמרנו, תפקידה של הרחיצה לפני העבודה אינו מתמצה רק בהסרת הלכלוך, יש לה גם תפקיד רוחני ונפשי בהכנת הכהן לביאה אל המקדש ובהעברתו ממרחבי החול אל הקודש פנימה. כאשר בתהליך הרחיצה עומד הכהן מול דמותו המשתקפת במראה שבכיור, אזי ההשתקפות יחד עם הרחיצה יוצרות תהליך של הכנה מושלמת לבוא אל הקודש. זהו תהליך שבו הכהן מקדש את עצמו ברחיצה, ונד בבד מכוון את ליבו ורעיוניו להיות ראוי לעמוד לפני ה'.

המראות – מהמקום הנמוך ביותר אל המקום הגבוה ביותר

אך ההתבוננות הזו במראה שני צדדים לה, כפי שמובא במדרש הנ"ל שמשוה רבינו בתחילה מאס במראות הצובאות מפאת השימוש בהם, ואכן במובן הפשוט הבטה במראה מהווה את הרובד של התבוננות ובדיקת החיצוניות, הסתכלות זו שייכת ביסודה ל'חטא' וכפי שמספרת הגמרא על אותו נער יפה תואר שכאשר השתקפה לו בבואתו במי המעיין פחו עליו יצרו וביקש לטורדו מן העולם (נזיר ד, ב), ובשל כך משה רבינו לא היה מעוניין מלכתחילה לקבל את המראות כתרומה לבניין המשכן לשמש בקודש.

לכשנתבונן, נראה שגם בתשובתו של הקב"ה למשה אין שלילה גורפת של הטענה הזו. הקב"ה מסכים עמו שאכן יש במראה את השימוש לחטא, אך הקב"ה אומר למשה שאף על פי כן עליו לקבל את המראות למשכן, ומראה בכך מקום למשה לקחת את אותן מראות שיש בהן צד חטא אל צד הקדושה והתכלית הרצויה, וכשם שבנות ישראל עשו כך במצרים ורתמו את השימוש במראה לצורך תכלית חשובה, כך יוכלו הכהנים להשתמש במראות להתבוננות מקדשת ולא להיפך.

הציווי על עשיית הכיור מהמראות הצובאות יש בו מוסר השכל חשוב ביותר; ההתקדשות הנדרשת מן הכהן הבא אל העבודה אינה מסתיימת בנקיין ידיו ורגליו מן הזוהמה, אלא עוסקת בעצירה מחיי החולין, ובהבדלה והתרוממות לקראת העבודה אליה הוא נכנס. הכנה זו כוללת את הרחיצה, ונד בבד יחד עם הרחיצה הכהן מביט ומתבונן על עצמו ועל מעשיו. להתבוננות זו נבחרו דווקא המראות הצובאות, המסמלות את הצורך של האדם להתבונן על חייו ועל מעשיו ומסמלות גם את קידוש הגשם והעלאתו מהמקום הנמוך ביותר, אל שיא הקדושה.

ראשיתה של הדרך שבה הכהן מקדש את עבודתו והדרך שבה יוכל האדם לקדש את חייו ואת מעשיו נעוצה בכך שהוא עוצר את שטף החיים ומפנה את עצמו להביט על עצמו ואל מעשיו. להתבונן כיצד הוא רואה את עצמו ואת חייו, וכיצד כל אלה מכוונים אל התכלית הנרצית. העצירה משטף החיים וההתבוננות בה האדם מעמיד את עצמו ואת מעשיו אל מול המראה, חשיבות עצומה יש לה בבניין קומתו הרוחנית של האדם והיא הפתח לאדם לקדש ולרומם את חייו.

פשטא

פשטות המתחדשים במקרא ובאגדה

מעמדו של הכיור ביחס לשאר כלי הקודש

וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֵת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמִרְאֵת הַצַּבָּאֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

הפסוקים בפרשה מעוררים אותנו לברר מהו מעמדו של הכיור ביחס לשאר כלי המשכן. האם הכיור הוא חלק בלתי נפרד מהכלים או שמא חפץ בעל משמעות עצמאית?

בסוף פרשת תרומה כאשר התורה עוסקת בחצר המשכן היא לא מזכירה את הכיור. הכיור מופיע לראשונה בפרשת כי תשא לאחר הציווי על מחצית השקל. כמו כן, על אף שהכיור עשוי מנחושת הוא איננו נכלל בסיכום משקל הנחושת וכבר עמד על כך רש"י: "שְׁהָרִי נֶאֱמַר: 'וְנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה שְׁבַעִים כֶּפֶר וְגוֹמֵר וַיַּעַשׂ בָּהּ' וְכִיּוֹר וְכַנּוֹ לֹא הִזְכְּרוּ שָׁם; לְמַדְתָּ שֶׁלֹּא הָיָה נְחֹשֶׁת שֶׁל כִּיּוֹר מִנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה." נראה מן הדברים שהכיור איננו חלק מכלי המשכן והוא חולק מקום לעצמו.

את מעמדו של הכיור ביחס לשאר כלי הקודש ניתן ללמוד גם מן העובדה כי אין חיוב לקדש מן הכיור דוקא ואם קידש מכלי אחר - מועיל, וכמבואר במשנה ביומא שהכהן הגדול היה מקדש את ידיו ורגליו מקיתונו שהיה מיוחד לו. ומה שבודאי אינו באף אחד מכלי המקדש. וצריך נשתנה דינו של הכיור בזה?

נראה לבאר בפשיטות, כי אכן ישנה חובה לקידוש ידיים ורגליים והיא אף בגדר של תנאי מחייב בשביל לעבוד במקדש, אך קידוש הידיים והרגליים איננו בגדר "עבודה" מעבודות המקדש, הוא נועד כדי להכין את הכהנים אל העבודה, אך זאת איננה העבודה בעצמה. ומכיוון שאין קידוש הידיים והרגליים עבודה אלא אך 'הכשר' לעבודת המשכן, לכך אין חובה על השימוש בכיור דוקא.

קעת גם יובן מדוע משקל הנחושת שבכיור אינו נמנה עם סך המשקל של נחושת התנופה, וכן העובדה שהציווי על הכיור אינו מופיע יחד עם כלי המשכן ובניית חצר המשכן אלא רק בסוף פרשת כי תשא לאחר הציווי על מחצית השקל, משום שהוא דומה למחצית השקל בכך שיעודו הוא להכשיר את העבודה, אך קידוש הידיים והרגליים אינו נחשב עבודה. (וע"ע ספורנו ל יח).

חזרת התורה על עשיית המשכן לפרטים

וַיַּעַשׂוּ כָל חֹכֵם לֵב בַּעֲשֵׂי הַמְּלָאכָה אֶת הַמִּשְׁכָּן וְכוּ' וַיַּעַשׂ אֶת הַקְּרָשִׁים וְכוּ' וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל אֶת הָאָרֶן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתִים וְחֻצֵי אָרְכּוֹ וְאֲמָה וְחֻצֵי רְחִבּוֹ וְאֲמָה וְחֻצֵי קִמְתּוֹ:

רבים מתקשים בחזרת המקראות בפרשיות אלו על כל עשיית מלאכת המשכן על ידי משה וחכמי הלב ובכך שהתורה חוזרת שוב גם בתיאור עשיית המלאכה על כל פרטי ומידות הכלים, מה שבדרך כלל אינו מצוי בתורה להאריך ולחזור כך על ציונים אחרים.

והנראה לתת טעם בכך, שבאמת עצם עשיית המשכן הוא חידוש בתפיסה שלנו, שהרי אנו מצווים להתרחק מכל ההגשמות 'לא תעשון פסל וכל תמונה' וכו', ובעצם הדבר לעשות להקב"ה מקום ששם הוא כביכול 'שוכן' הוא דבר חידוש שהרי 'מִלֵּא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ' (ישעיהו א' ג) וכמו ששלמה אומר 'כִּי הָאֱמָנָם יִשָּׁב אֱלֹהִים עַל הָאָרֶץ הַגָּה הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם לֹא יִכְלָלוּךָ אִף כִּי הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בְּנִיתִי' (מלכים א' ח, כז) ומה שבכל זאת נצטוו ישראל בזה הוא משום שעבודת הקרבנות היא הדרך לחזק קרבתו של כל אחד ואחד מישראל לה' וכפי שמורה פשט הפסוק 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, והדרך להרחקה מפני היחס להגשמה שיכול להיות חלילה ממעשה המשכן והכלים הוא על ידי האופן שבו הם נעשים בציווי של ה' ובמנותק מכל תוספות מדעתם ובהם מבררים שהם עושים רק כציווי ה' ולא מגיעים חלילה לידי הגשמה.

ומשכן חוזרת התורה להדגיש שוב ושוב כי כל פרטי העבודה ומידות המשכן והכלים נעשו באופן של קיום הציווי במדויק ללא שהיה להם כלל שיקול דעת ופעולות עצמיות ובכך מדגישה התורה את ההרחקה שנעשתה כאן מהתפיסה של ההגשמה שהיתה עלולה להיווצר, על ידי כך שהכל נעשה על פי הציווי המדויק לפרטי פרטים. ורק מתוך בירור זה כי נעשה כאן ציווי ה' במדויק בכל המעשים תושג המטרה המכוונת בבניית המשכן שהיא השראת השכינה על כל אחד מישראל.

1. ובאמת לחלק מן הראשונים אף לכתחילה אין חיוב לקדש מן הכיור דוקא, (וראה גם ברמב"ן שמות ל) והביאו ראייה לדבריהם מדברי המשנה ביומא הנ"ל. אמנם הרמב"ם (ביאת המקדש ה' יעוד) סבר שלכתחילה צריך לקדש מן הכיור דוקא אך מ"מ פסק שאינו מעכב ואם קידש ידיו ורגליו מכלי אחר - מועיל.

עומק דשמעתתא

ביאורים בעומק הסוגיות ולשונוות הש"ס

בוד שחיבה עליו תורה להבלו או לחבטו

איתא בגמרא (ב"ק נ:) אמר רב בור שחיבה עליו תורה, להבלו ולא לחבטו. אלמא קסבר, חבטה קרקע עולם הוא דמזקא ליה. ושמואל אמר להבלו, וכל שכן לחבטו. ואם תאמר, לחבטו אמרה תורה ולא להבלו, התורה העידה על הבור, ואפילו מלא ספוגין של צמר. מאי בינייהו, איכא בינייהו דעבד גובה ברשות הרבים.

לכאורה הדברים צ"ע מכמה פנים. שכן, מדברי הגמרא נראה, דלכולי עלמא בור שחיבה עליו תורה הוא בור שניזוקו מחמת הבלו, וכדברי שמואל: בור שחיבה עליו תורה להבלו וכל שכן לחבטו. ולא נחלקו רב ושמואל אלא אם חייבים אף על מיתה שנגרמה מחמת החבטה בקרקע הבור או לא, שרב פוטר משום שהחבטה נעשתה על ידי קרקע עולם, ושמואל מחייב מקל וחומר: אם על הבלו חייב, כל שכן שעל חבטו. וצ"ב מדוע רב מודה שהחופר בור ברשותו חייב גם על חבטה, ומניין לו כן.

ולשמואל קשה להפך: הרי לשמואל החיוב על החבטה פשוט יותר מהחיוב על ההבל, ומניין לשמואל לומר שהבור האמור בתורה עוסק בבור שהמית בהבל ולא בחבטה, אולי הבור האמור בתורה עוסק בשור שנחבט בקרקע הבור ומת, ולא מת מחמת ההבל. אלא שעל כך מתרץ שמואל שהתורה העידה על הבור ואפילו מלא ספוגין של צמר, וצ"ע, שאין הכתוב מפרש בשום מקום שהחופר בור ומילאהו בספוגין של צמר, ונפל שם שור ומת, שהחופר חייב לשלם, והיכן העידה התורה כן על הבור.

עוד צריכים לעיין בדעת רב הפוטר את חופר הבור על חבטה, מה דינו של החופר בור ונפל לתוכו שור ונשברה מפרקתו. ולכאורה נראה שהחופר פוטר במקרה שכזה, שהרי מפרקת השור נשברה מחמת החבטה ולא מחמת ההבל, ואין סברא כלל לומר שהשור שנשברה מפרקתו מת מחמת ההבל ולא מחמת החבטה. ולפי זה, הנפקא מינה בין רב ושמואל שכיחה בכל בור, וברוב הפעמים ששור נופל לבור וניזוק ניתן לבחון אם ניזוק השור מהחבטה או מההבל. אלא שאם כן מפני מה לא מצאה הגמרא נפקא מינה בין רב ושמואל בבור, והוצרכה למצוא מקרה אחר - שיצר אדם גובה ברשות הרבים, וע"כ שאם נפל שור ונשברה מפרקתו גם רב מודה שהחופר חייב, הגם שמיתתו נעשתה מחמת החבטה, וצ"ע, הלא קרקע עולם הזיקה את השור.

וכבר התוספות (ד"ה איכא) העירו שישנם עוד

חילוקים לדינא בין רב ושמואל מלבד הנפקא מינה שבגובה, כגון כשנפל השור דרך אחוריו, או בבור שרוחבו יותר על עומקו. אולם הגמרא נקטה שהנפקא מינה בין רב ושמואל היא בגובה, ובהכרח שמקרה זה מעמיד אותנו על מהות מחלוקת רב ושמואל, וצ"ע מפני מה דווקא המקרה של גובה ברשות הרבים, הוא זה שמגדיר את מחלוקת רב ושמואל יותר מהמקרים האחרים העוסקים בבור.

ונפל, עד שיפול דרך נפילה

ובגמ': מאי טעמא דרב, דאמר קרא ונפל, עד שיפול דרך נפילה. ושמואל, ונפל כל דהו משמע. לכאורה, ראיית רב לשיטתו אינה מובנת, שאין תיבת 'ונפל' מלמדת כלל שהכתוב מחייב על ההבל. ולא נרמז בה שדיבר הכתוב ב'דרך נפילה' ולא בכל נפילה שהיא. ואין לומר שדרשו כן מיתור תיבת 'ונפל', שהרי אין תיבה זו מיותרת. ועוד, אם אכן משמע לרב ש'ונפל' הוא דרך נפילה דווקא, מה ענה לכך שמואל ש'ונפל' משמע נפילה כל-דהו, והרי הא גופא מה שאמר רב, ד'ונפל' משמע דרך נפילה דווקא, ולא יעלה על הדעת שרב ושמואל נחלקו בהרגשות בעלמא.

ועוד צ"ב מהי 'דרך נפילה', וכי הדרך היא ליפול על פניו יותר מאשר ליפול לאחוריו. וגם אם נאמר שעל פי רוב, הנופל נופל דרך פניו, עדיין צ"ע כיצד נלמד מכך שחיובו של החופר הוא על ההבל ולא על החבטה, וכי הנופל על פניו אינו יכול למות מחמת החבטה. ואין לומר שרב פטר על מיתה שנגרמה מחמת חבטה מסברא דקרקע עולם מזקא ליה, שהרי בגמרא פירשו דטעמא דרב הוא משום דכתיב ונפל, ודרשה זו היא המקור לסברא דקרקע עולם מזקא ליה, וכלשון הגמרא: אלמא קסבר חבטה קרקע עולם מזקא ליה.

ועוד, הלא עיקר הנפקא מינה בין רב ושמואל היא בגובה, וכיצד 'דרך נפילה' ממעט גובה.

מהות ה'הבל' שבבור.

והנה בכדי לעמוד על עומק השמועה, עלינו להקדים ולבאר מהו ההבל הממית. הלא ניכר לעינינו שהאוויר שבבור עמוק עשרה טפחים אינו משונה כל כך מהאוויר שברשות הרבים ואין חומו רב כל כך, עד שחום זה עשוי להמית את השור, ותמיד נתלה את המיתה רק בהבל זה.

ועוד, אם יש אויר משונה בבור או חום רב, מפני מה פוטר רב במקרה שנפל השור לבור דרך אחוריו ומת (לקמן ג), וכי כשהתגלגל השור לבור דרך אחוריו אין האוויר המשונה שבבור והחום שבתוכו מזיקים לו. ועל כרחנו נצטרך לומר שההבל שבבור אינו אויר משונה או חום רב וכדומה, וצ"ב. והנה, כעין ענין ההבל האמור בסוגייתנו, מצינו בגמרא עוד לענין שומר שפשע בשמירת הבהמה ויצאה לאגם ומתה כדרכה, שלדעת אב"י השומר חייב על מיתה זו, דאמרינן הבלא דאגמא קטלה (ב"מ לו:). והדבר ברור שאין אנו קובעים שהאגם הוא מקום מסוכן, שכן יש בו הבל, ואדרבה, אילו ישאל

השומר מתחילה אם רשאי לקחת את הבהמה עימו לאגם זה, ודאי יתירו לו. ועוד, הלא לרבה השומר הפושע בשמירת הבהמה פטור על מיתתה באגם, משום ש'מלאך המוות מה לי הכא ומה לי התם' (ב"מ סח), ואילו היה מקום לחשוש שהמוות נגרם מחמת ההבל שבאגם, לא היה רבא אומר 'מלאך המוות מה לי הכא ומה לי התם'. ועל כרחך שאגם זה הינו מקום בריא, ורק משום שהשומר פשע בשמירתו והניח לבהמה לצאת לאגם, ומתה באגם זה, אנו מחייבים את השומר ותולים שמה מקום זה גרם למיתת הבהמה, ואף שאין בידינו להורות באצבע מהו הדבר שהמית את הבהמה אנו תולים את מיתתה במה שהניח השומר לבהמה לצאת למקום שבו מתה, ומן הסתם המוות קשור להימצאות הבהמה במקום זה. הווי אומר, שעניין ההבל אינו בירור מהות האוויר שבמקום זה, אלא חיוב הפושע על מיתה שאירעה במקום זה שאליו הגיעה הבהמה מחמת פשיעתו.

וכך יש לפרש את ההבל בסוגייתנו: הבור מהווה רשות חדשה שיצר החופר ברשות הרבים, ורשות זו עשויה להזיק מחמת סיבות שונות. והתורה יוצרת זיקה בין הבור לחופר הבור ומחייבת אותו על כל הנעשה בתוכו. ומכיון שהבור מיוחס לחופר הבור, אנו מייחסים את כל הנזקים שנעשו ברשות זו לחופר הבור, ואיננו בודקים מהי הסיבה המדויקת שגרמה את המוות בתוך החלל הזה, אם מחמת החבטה או מחמת דבר אחר.

ומעתה נראה, דרב ושמואל נחלקו ביסוד החיוב שחייבה תורה בבור, ובטעם שייחסה התורה את הבור לחופר והטילה עליו אחריות על כל הנעשה בו; לדעת רב, אי אפשר לייחס את הבור לחופר משום שאפשר להיחבט בקרקע הבור, כיוון שהחבטה נעשית על ידי קרקע עולם, ואין זו סיבה לייחס את הבור אל החופר. רק מאחר שישנם אפשרויות נוספות למות בבור, על ידי חום או דברים אחרים הגורמים לנופל להינזק, הבור מיוחס לחופר, ומעתה הרי הוא חייב על כל הנעשה בתוכו. ומחמת כן, אם ייפול שור לבור ותשבר מפרקתו, יתחייב החופר גם לדעת רב, שהרי מוות זה נעשה בבור שעומד תחת אחריותו. אבל אם יעשה אדם תל גבוה ברשות הרבים ויפול ממנו שור וימות, לא יתחייב עושה התל, שכן הנזקים הנעשים מחמת מעשי החופר אינם יכולים להיעשות אלא מחמת קרקע עולם, ולא יחסה התורה את הבור לאדם אלא כאשר יצר רשות שעלול להתרחש בה נזק ולא מחמת קרקע עולם. וזהו שאמר רב - בור שחייבה עליו תורה, להבלו, דהיינו מפני שיצר מקום שבתוכו עלול להתרחש נזק. מה שאין כן העושה תקלה ברשות הרבים פטור, כיוון שהנזקים העשויים להתרחש במקום שיצר

נעשים מחמת קרקע עולם, ונזקים שכאלו אינם מהווים סיבה לייחס את הבור לחופר הבור. ושמואל סובר שהתורה ייחסה את הבור לחופר גם מחמת שיצר מקום הגורם להיחבט בקרקע ולהינזק, אף שהחבטה נגרמה מחמת קרקע עולם ולא מחמת ממון המזיק. ולכן אמר שמואל, שאם החופר אחראי על הרשות העשויה להזיק בהבל הנוצר ממנה, כל שכן שיהיה אחראי על רשות שיצר העשויה להזיק בחבטה. ולכן שמואל מחייב גם על תל גבוה שאדם יצר ברשות הרבים, כיוון שיצר מקום העשוי להזיק בחבטה.

ונפל - דרך נפילה או נפילה כל דהו.

ושוורש מחלוקתם הוא בפירוש 'ונפל'. דהתורה אמרה כי יכרה איש בור וגו' ונפל שמה שור. ומכך שהתורה דיברה על נפילה בבור ולא על נפילה מחמת חפירה בעלמא, למדו חכמים כי פרשת הבור האמורה בתורה עוסקת ביחוד בבור, כלומר, ברשות מיוחדת שיצר החופר ברשות הרבים, המיוחסת אליו. ונפילה לבור כוללת בתוכה שני חלקים: את עצם ההיעלמות בבור שעליו ואת החבטה שנחבט הנופל בקרקע הבור. ומכך שהתורה דיברה על בור דייקא, הרי שעיקר פרשת בור עוסקת באחריות החופר על הרשות שיצר, ולכן גם שמואל מודה לרב שבור שחייבה עליו תורה הוא 'להבלו'. ונחלקו רב ושמואל האם ניתן לחייב את חופר הבור גם על החבטות שגרם במעשיו, דהיינו מחמת 'חבטו'.

דעת רב, שהתורה מייחסת את הבור אל החופר רק אם הבור עשוי להזיק מחמת הנפילה עצמה, ולא מחמת החבטה, וזהו שאמר הכתוב כי יכרה איש בור וגו', ונפל שמה שור או חמור, כלומר, שהיה שור הולך כדרכו ברשות הרבים, והבור גרם לו ליפול ולהינזק. זוהי 'דרך נפילה', כלומר, שהנפילה נגרמה מחמת הבור בלבד, והבור שיצר החופר הוא האשם בה. ומפני שרב מפרש את הכתוב 'ונפל' בדרך נפילה, בידו לומר שלא חייבה תורה על נזק הנגרם מחמת קרקע עולם, אלא רק על נזק שנגרם מחמת עצם הנפילה לבור.

ושמואל מפרש 'ונפל' כל-דהו, כלומר, שהתורה חייבה את חופר הבור על כל המתרחש בעקבות הנפילה: על הנפילה ועל החבטה, ונמצא שהתורה מייחסת את הבור אל החופר גם מחמת ההבל שבו וגם מחמת החבטה בקרקע עולם. ולכן, בור שחייבה עליו תורה היינו להבלו המפורש בכתוב, ועל החבטה הרמוזה בפרשה.

ולכן, רב פוטר בשור שנפל לאחוריו, כיון שבאופן זה אין לחייב את החופר על הנפילה, שגם הנופל שהלך לאחוריו אשם בה, ואין מחייבים את החופר אלא על נפילה שנגרמה מחמת בורו, אלא שכאשר מחייבים אותו על הנפילה, מחייבים אותו על כל נזק הכרוך בה, גם אם הנזק שאירע לבסוף אירע מחמת החבטה. ושמואל מחייב גם בכהאי גוונא, שמאחר שהבור מיוחס לחופר גם מחמת החבטה שנעשתה בתוכו, שוב יש לחייב את החופר מחמת החבטה, גם אם אי אפשר לחייבו מחמת הנפילה.

ניתן להשיג

- חברות משיעורי הרב שליט"א בעומק סוגיות הש"ס כדלהלן:
- עניני שכנים - ב"ב פרק לא יחפור
- בגדרי קניני קרקע ושאר הקנינים - ב"ב פרק חזקת הבתים
- עניני תערוכות ובב"ח

במייל a@tvunot.net

בטלפון: 053-41-6-8888

או במערכת קהילות
(יש לחפש 'תבנות')

עלות כל חוברת 6 ש"ח כולל משלוח

תזכורת

הפצת העלון אינה מתבצעת באופן קבוע אלא אך ורק לבתי הכנסת שפנו אלינו בבקשה לקבל את העלון באופן קבוע. ולכן כל המעוניין שהעלון יגיע באופן קבוע לבית הכנסת בו הוא מתפלל (או לביתו) מתבקש לפנות למערכת.

במייל a@tvunot.net

או בטלפון: 058-41-6-8888

העמק דבר

שאלות לעיון

וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אִתְּכֶם: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבָּתוֹן לַה' כָּל הַעֲשֹׂה בוֹ מְלָאכָה יוֹמָת:

יש לעיין למה הוצרכה הקהלה בשביל ללמד בני ישראל מצוות שבת הרי כבר נאמרה להם.

לא תבצעו אִשׁ כָּל מְשֻׁבְּתֵיכֶם יוֹם הַשַּׁבָּת:

ובגמ' (שבת ע א) נחלקו אם ללא לחלק יצאת או לחלק יצאת,

והנה למי שאומר לחלק יצאת יש לעיין מדוע נבחרה מלאכת הבערה להיות מוזכרת בתורה במפורש וממנה ללמוד דין לכל המלאכות, ובודאי שיש ללמוד מעצם הדבר שהוזכרה במפורש וממנה ילפינו דינים לשאר המלאכות ביאור בגדרי מלאכות שבת. ויש לעיין.

וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת פָּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמַרְאֵת הַצִּבְאוֹת אֲשֶׁר צִבְאוּ פָתַח אֱהֵל מוֹעֵד:

יש לעיין שלמרות הפירוט הרב שמפרטת התורה כל תהליך הצייווי על המשכן והתרומות והבאת בני ישראל תרומתם לא נתפרש בשום מקום עד עתה שהביאו את המראות הצבאות.

מודעה רבה לאודייטא

הננו שמחים להודיע לציבור מבקשי ה' כי מידי מוצאי שבת מתקיים

שיעור בנביא שמואל

מפי מורנו הרב שליט"א

בהיכל בית המדרש המרכזי, רח' יהודה הלוי 10, בני ברק, בשעה 21:00. ניתן לצפות בשיעור בשידור חי וכן להקשיב ולצפות בשיעור לאחר מכן.

ניתן לפנות במייל לקבלת קישור.

-- השיעור מיועד לציבור הרחב --

בברכת התורה

העלון יוצא לאור על ידי מכון 'תבנות', רח' יהודה הלוי 10 בני ברק

a@tvunot.net | 053-41-6-8888

להארות והערות

ולקבלת תכנים נוספים

ניתן לפנות במייל

להרשמה

לקבלת העלון במייל

יש לשלוח פניה במייל

לתרומה והדפסת העלון

ניתן לפנות במייל, בטלפון

או בעמדת קהילות.

כמו כן ניתן להנציח את

הדפסת העלון